

Sygn. akt V ACa 92/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 maja 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – Wydział V Cywilny w składzie:

Przewodniczący SSA Teresa Sobolewska

Sędziowie:	SA Katarzyna Przybylska SA Maria Sokołowska (spr.)
Protokolant:	sekretarz sądowy Żaneta Dombrowska

po rozpoznaniu w dniu 24 maja 2013 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa K. K. (1) i Z. K.

przeciwko Gminie K.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w (...)

z dnia 24 października 2012 r. sygn. akt I C 196/11

I. uchyla zaskarżony wyrok:

1. w punkcie 1 (pierwszym) w części oddalającej powództwo o zasądzenie wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez pozwanego z nieruchomości powodów,

2. w punktach 2 i 3 (drugim i trzecim) w całości

i w tym zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w (...), pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego;

II. oddala apelację w pozostałym zakresie.

Na oryginale właściwe podpisy

UZASADNIENIE

Po ostatecznym sprecyzowaniu pozwu powodowie Z. K. i K. K. (1) domagali się zasądzenie od pozwanej Gminy K. na ich rzecz:

- kwoty 116.252,50 zł z tytułu bezumownego korzystania przez pozwaną z działki nr (...) będącej ich własnością poprzez przepuszczanie rowem melioracyjnym znajdującym się na jej granicy ścieków komunalnych w okresie od 2002 do 2009 roku,

- kwoty 6.000 zł tytułem odszkodowania za utratę plonów ze zniszczonego przez ścieki terenu działki nr (...);

- kwoty 2.820 zł tytułem zwrotu pokrycia kosztów odnowienia 3 hektarów zniszczonych gruntów.

W uzasadnieniu powodowie twierdzili, że Gmina K. przez wiele lat bezumownie korzystała z działki nr (...) stanowiącej własność powodów w ten sposób, że poprzez znajdujący się na tej działce rów melioracyjny, sąsiadujący z pozostałymi gruntami powodów obejmującymi działki nr (...) przepuszczała ścieki komunalne. Kwota 116.252,50 zł to wartość o jaką pozwana wzbogaciła się kosztem powodów uzyskując dochód z tytułu odprowadzenia ścieków, mimo że faktycznie ciężar odprowadzania ścieków ciążył na powodach, przez których nieruchomości były one bezprawnie odprowadzane przez okres 7 lat. Dalej powodowie podnosili, iż przedmiotowy rów nie był należycie przystosowany do odprowadzania ścieków, czego konsekwencją było wylewanie się ścieków na teren działki (...) powodując degradację gruntu, uniemożliwiającą tym samym wykorzystywanie poprzez pozyskiwanie plonu w ilości 8 ton siana. Jednocześnie wyjaśnili, że z powodu braku środków nie dokonali jeszcze odnowienia spornego terenu, który uległ degradacji, co jest niezbędne dla wznowienia produkcji rolnej.

Pozwana Gmina K. w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie na jej rzecz od powodów kosztów procesu. Kwestionując dochodzone przez powodów roszczenia zarówno co do zasady jak i wysokości.

Wyrokiem z dnia 24 października 2012 r. Sąd Okręgowy w (...) oddalił powództwo oraz orzekł o kosztach procesu.

Sąd ten ustalił, iż Z. i K. małżonkowie K. są właścicielami działek o nr (...) położonych w K. gmina K.. Na terenie nieruchomości obejmującej działkę nr (...) znajdowała się nieczynna oczyszczalnia ścieków, która zgodnie z decyzją Wojewody (...) z dnia 30 grudnia 1989r. znak (...), po cofnięciu pozwolenia wodno-prawnego, miała pełnić funkcję zbiornika bezodpływowego, przeznaczonego do gromadzenia ścieków komunalnych odprowadzanych z nieruchomości we wsi K.. Na mocy powyższej decyzji Urząd Wojewódzki w S. nałożył na PGR W K., który był w tym czasie właścicielem tej instalacji, obowiązek utrzymywania oraz eksploataowanie tego urządzenia jako zbiornika bezodpływowego, służącego do gromadzenia ścieków z okolicznych nieruchomości. Zbiornik ten wskutek przemian gospodarczych przeszedł na własność(...) i Usług (...) w S.. Własność przedmiotowej instalacji Gmina K. nabyła od (...) w dniu 31 marca 2001 r. Z tą datą Gmina jako właściciel przedmiotowego urządzenia przejęła obowiązek jego należytego utrzymania i użytkowania zgodnie z przeznaczeniem określonym w decyzji Urzędu Wojewódzkiego dnia 30 grudnia 1989 r., a także zgodnie z jej obowiązkami wynikającymi z art. 7 ust. 1 pkt. 3 ustawy z dnia 08.03.1990 r. o samorządzie gminnym, który stanowi, że jednostki samorządowe zobowiązane są do zapewnienia usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych.

W dniu 17 lipca 2006 roku w Urzędzie Gminy K. odbył się przetarg ustny nieograniczony na sprzedaż nieruchomości wchodzącej w skład mienia Gminy K., tj. działki Nr (...), którą w dniu 10 sierpnia 2006 roku nabyli powodowie, a na której znajdowała się nieczynna oczyszczalnia ścieków. Przy zawarciu umowy powodowie oświadczyli, że zobowiązują się każdorazowo uzgadniać z pozwaną Gminą inwestycje na przedmiotowej działce, które mogłyby wpłynąć na przepływ ścieków przez urządzenia nieczynnej oczyszczalni, do czasu wybudowania nowej kanalizacji sanitarnej w miejscowości K.. Ponadto w § 6 aktu notarialnego powodowie oświadczyli, że ustanawiają służebność gruntową na działce nr (...) na rzecz pozwanej Gminy polegającą na udostępnieniu Gminie wejścia na grunt działki, w celu obsługi technicznej urządzeń związanych z nieczynną oczyszczalnią ścieków.

Do roku 2008 zbiornik, który znajdował się na przedmiotowej działce funkcjonował prawidłowo, był regularnie oczyszczany. Do zbiornika oprócz wód opadowych trafiały ścieki z bloków mieszkalnych byłej struktury popegeerowskiej oraz ze szkoły w K.. Stan ten istniał do czasu zakończenia budowy odcinka kanalizacji z przepompownią ścieków w K.. W tym czasie współpraca z powodami zakresie konserwacji rowu melioracyjnego

znajdującego się tuż za zbiornikiem układała się poprawnie, bez większych zastrzeżeń, i w ramach tzw. prac interwencyjny rów melioracyjny był sukcesywnie oczyszczany poprzez wykaszanie skarp.

W oparciu o wnioski składane regularnie przez powodów do Wójta Gminy K. poczynając od 2002r. do 2007r. włącznie, uzyskiwali oni zwolnienia z opłat z tytułu podatku od posiadanych nieruchomości poprzez ich umorzenie z tytułu częściowej rekompensaty niedogodności wynikających z sąsiedztwa oczyszczalni oraz przepływu nieczystości przez rów melioracyjny sąsiadujący z ich terenami rolnymi. W okresie od 2002 do 2007 roku z należnego w tym okresie podatku rolnego i podatku od nieruchomości w wysokości 14.054,80zł powodowie w wyniku powyższych ulg uiszcili tylko kwotę 6.268,40zł.

Obsługą sieci kanalizacyjnej w oparciu o umowę zwartą w tym przedmiocie z Gminą K. zajmowała się w ramach prowadzonej działalności gospodarczej firma w postaci (...). Obsługa ta polegała na oczyszczeniu i udrażnianiu oraz naprawie urządzeń kanalizacji i konserwacji obiektów przepompowni i oczyszczalni. Do czasu kiedy zbiornik bezodpływowy został częściowo zagruzowany, powodując gorsze podczyszczanie ścieków i jego rozszczelnienie konserwacja przebiegała prawidłowo i polegała na udrażnianiu przepływów przez obiekt poprzez udrożnienie odcinków między rurami wprowadzającymi a odpływowymi. Do chwili wydania decyzji o zamknięciu wypływu z tego zbiornika, A. T. regularnie - blokował wypłynięcie ścieków ze zbiornika, które regularnie było przez nieustalone osoby demontowane, co w konsekwencji skutkowało natychmiastowym wzywaniem przez powodów przedstawicieli Inspektoratu Ochrony Środowiska.

Pismem z dnia 12 czerwca 2008r. powodowie zwrócili się do Wójta Gminy K. z wezwaniem do natychmiastowego oczyszczenia, udrożnienia i ofaszynowania rowów znajdujących się na terenie działki nr (...) oraz rekultywację położonej tamże łąki, zniszczonej wskutek negatywnego oddziaływania przeprowadzanych przez tę nieruchomość nieczystości. W odpowiedzi na powyższe pismem z dnia 9 lipca 2008r. powodowie zostali poinformowani, iż wizja lokalna z udziałem zainteresowanych stron potwierdziła jedynie konieczność przeprowadzenia bieżących prac konserwacyjnych poprzez wykoszenie skarp rowu, natomiast nie stwierdzono niedrożności przedmiotowego rowu oraz zalewania nieczystościami przyległych łąk. Poinformowano również powodów, iż konserwacja rowu została przeprowadzona w dniach 26 i 27 czerwca 2008r. i będzie ona kontynuowana w miarę potrzeb do czasu zakończenia budowy kanalizacji sanitarnej w miejscowości K..

Dalsza korespondencja stron w tym przedmiocie doprowadziła ostatecznie do sformułowania i zgłoszenia pod adresem Gminy K. w piśmie z dnia 21 lipca 2009r. roszczeń finansowych dotyczących zapłaty wynagrodzenia za bezumowne odprowadzanie ścieków przez ich grunt, oraz żądania zwrotu kosztów rekultywacji 3 hektarów zniszczonych łąk. Jednocześnie w dniu 29 kwietnia 2009r. powodowie wystąpili ze skargą do (...) Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska dotycząca odprowadzenia od 2001 roku ścieków z nieczynnej oczyszczalni. W wyniku kontroli przeprowadzonej w dniach 19.05.2009 r. oraz 28.05.2009 r. przez inspektora Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w G. – (...) ustalono, iż rów cyrkulacyjny jest zdewastowany. Ściany rowu są spękane porośnięte roślinnością. Część instalacji zasypana jest gruzem oraz piachem co jest wynikiem prac przeprowadzonych przez Z. K. w związku z inwestycją polegającą na budowie obory wraz płytą gnojową i zbiornika na gnojówkę. Zarządzeniem pokontrolnym z dnia 4 czerwca 2009r. zobowiązano Wójta Gminy K. do zaprzestania odprowadzenia ścieków do środowiska.

W dniu 17 czerwca 2009r. do Prokuratury Rejonowej w (...) zostało złożone przez (...) Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa polegającego na niedopełnieniu obowiązku utrzymania w należyłym stanie urządzenia przeznaczonego do zabezpieczenia wody i ziemi przed zanieczyszczeniem, które powinno pełnić funkcję zbiornika bezodpływowego przeznaczonego do gromadzenia ścieków komunalnych we wsi K., stanowiącego własność Gminy K., położonego na działce Nr (...). W uzasadnieniu zawiadomienia wskazane zostało, że analiza ścieków pobranych w studziencie kanalizacyjnej za rowem cyrkulacyjnym w trakcie przeprowadzonej kontroli wykazała, że stężenia zanieczyszczeń, w odprowadzanych do środowiska ściekach, przekraczały wartości określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków,

jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego.

Postanowieniem z dnia 9 lutego 2010r. Prokuratura Rejonowa w (...) umorzyła śledztwo wobec braku znamion czynu zabronionego. W uzasadnieniu orzeczenia odwołano się do przeprowadzonych w ramach postępowania dowodów w postaci dokumentów i zeznań świadków stwierdzając, iż materiał dowodowy nie daje podstaw do przedstawienia pracownikom Gminy K. zarzutu popełnienia przestępstwa określonego w art. 186 § 1 kk.

Działka nr (...) ma powierzchnię całkowitą 3,5404 ha, przy czym użytkowana rolniczo jest powierzchnia 3,04 ha. Powierzchnie wyłączone z użytkowania to rowy, obszary zalesione i inne o obszarze 0,50 ha. Działka położona jest w naturalnym obniżeniu terenu w większym kompleksie naturalnych użytków zielonych, okresowo nadmiernie wilgotnych szczególnie w latach o dużej ilości opadów. Powodowie Z. i K. K. (1) korzystają z dopłat bezpośrednich a także z innych płatności z tytułu prowadzenia działalności rolno środowiskowych. Na zmeliorowanej łące położonej na działce (...) zastosowano odwodnienie za pomocą rowów ze względu na teren równinny, o bardzo małym spadku. Przepływające rowem ścieki oddziaływały na teren działki tylko w bezpośrednim sąsiedztwie poprzez przesiąkanie do głębszych warstw gleby nie mających wpływu na produkcje zielonej masy. Podsiąkanie boczne mogło mieć miejsce w okresach suszy gdzie woda zawarta w ściekach nawadniała tereny w bezpośrednim sąsiedztwie rowów, ale przefiltrowana przez glebę powodowała pozostawienie w niej ewentualnych substancji szkodliwych lub występujące w nadmiarze. Uwzględniając ukształtowanie terenu podtopieniu i to w krótkim okresie mogłaby ulec tylko niewielka część działki (...) położona w końcowym odcinku rowu na powierzchni nie większej niż około 10-15 arów, od strony zalesień położonych na działce (...) i to głównie w okresie wiosennym albo po letnich ulewach, gdy poziom wody w cieku S. i dalej w rzece K. był na tyle wysoki, że nie nadążał odbierać wody z rowu na działce (...). Na dzień dzisiejszy (9 sierpnia 2012 roku) brak jest pozostałości lub ujemnego wpływu ścieków na strukturę gleby lub rosnącą roślinność. Pozostałości ścieków uległy biodegradacji. Teren spornej działki o powierzchni 3,04 ha użytkowany jest rolniczo jako łąka i pastwisko dla koni.

W dniu 22 lipca 2009r. ścieki komunalne z istniejącej sieci kanalizacji sanitarnej w K. zostały przepięte do oczyszczalni miasta S.. Studnię kanalizacyjną kierującą dotychczasowe ścieki do nieczynnej oczyszczalni ścieków na działce nr (...) w K. zaczopowano, a następnie wypompowano i oczyszczono zbiornik nieczynnej oczyszczalni ścieków w K. oraz wyłączono ją z eksploatacji.

Sąd Okręgowy zważył, iż powodowie wywodzili swe roszczenie z prawa własności nieruchomości wskazując, że w okresie objętym sporem tj. 2002-2009, pozwany zajmował jej część bez tytułu prawnego. Ocena prawna tak sformułowanego żądania oraz podstawy faktycznej przytoczonej dla jego uzasadnienia, jak i ustalonej przez Sąd, winna być dokonana w oparciu o treść art. 224 oraz 225 Kodeksu cywilnego, które regulują stosunki bezumowne w sytuacji, w której rzecz znalazła się w jakikolwiek sposób w samoistnym posiadaniu niewłaściciela. Z treści wskazanych przepisów wynika, iż samoistny posiadacz w złej wierze jest zobowiązany do wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy, przy czym wyłącznym źródłem i jedyną przyczyną roszczeń właściciela jest samoistne posiadanie albowiem wynikają one z bezumownego korzystania z rzeczy przez posiadacza.

W ocenie Sądu I-instancji w przedmiotowej sprawie nie zaistniały przesłanki pozwalające na przyjęcie, iż pozwany był bezumownym posiadaczem w złej wierze części działki gruntu (rowu melioracyjnego) należącej do powodów. Twierdzenia powodów dotyczące sposobu ustalenia wysokości żądanej kwoty z tytułu wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy, stanowiącej równowartość wzbogacenia się Gminy K. kosztem powodów z tytułu odprowadzenia ścieków przez rów melioracyjny znajdujący się na granicy ich działek były – zdaniem Sądu - zupełnie pozbawione podstaw prawnych, by nie powiedzieć wręcz niedorzeczne.

Odnosząc się do dwóch kolejnych roszczeń powodów dotyczących żądania zapłaty kwoty 6.000 zł z tytułu odszkodowania za utracone plony, oraz kwoty 2.820 zł z tytułu zwrotu kosztów odnowienia 3 hektarów zniszczonych gruntów, Sąd Okręgowy zważył, iż ze względu na treść opinii biegłego z zakresu rolnictwa M. R., również i one podlegały oddaleniu. Dokonane przez biegłego w dniu 9 sierpnia 2012r. oględziny działki nr (...) stanowiącej

własność powodów, wykazały, iż z powierzchni całkowitej 3,5404 ha, użytkowana rolniczo jest powierzchnia 3,04 ha. Powierzchnie wyłączone z użytkowania to rowy, obszary zalesione i inne o obszarze 0.50 ha. Na dzień oględzin powierzchnia 2,32 ha była wykoszona a pozostałe 0,72 ha było wypasane - na ogrodzonym pastwisku przebywały konie. W składzie runi łąkowej przeważają rośliny z rodziny sitów, turzyc a także traw znoszących wysokie uwilgotnienie gleby. Skład botaniczny łąki położonej na sąsiedniej działce powodów nr (...) był bardzo zbliżony do ocenianej działki (...). Rów melioracyjny na granicy działki (...) był drożny. Na powierzchni łąki darni widoczne były ślady w postaci wgnieceń pozostawione przez koła ciągnika i przyczepy. W ocenie biegłego wyliczona przez niego przybliżona wielkość odprowadzanych rowem ścieków, nie wpłynęła w istotny sposób na możliwość korzystania przez powodów z łąki i wykorzystania jej do celów rolniczych. Przepływające rowem ścieki oddziaływały na łąkę tylko w bezpośrednim sąsiedztwie poprzez przesiąkanie do głębszych warstw gleby nie mających wpływu na produkcje zielonej masy. Zdaniem biegłego, uwzględniając ukształtowanie terenu zaobserwowane podczas wizytacji w terenie, podtopieniu i to w krótkim okresie mogła ulegać tylko niewielka część działki 15/44 położona w końcowym odcinku rowu na powierzchni nie większej niż około 10-15 arów, a przyczyną tego mogły być również wiosenne roztopy jak i obfite opady deszczu. Biegły nie stwierdził również żadnych pozostałości lub ujemnego wpływu ścieków na strukturę gleby lub rosnącą roślinność, co stanowi dowód, iż pozostałości ścieków uległy biodegradacji. Ustalenia poczynione przez biegłego legły u podstaw wniosków końcowych opinii, powtórzonych w trakcie wysłuchania na rozprawie w dniu 24 października 2012r., iż przepływ ścieków przez rów melioracyjny na granicy działek nr (...), nie powodował wyłączenia z produkcji rolnej terenu spornej działki, nie doszło również do degradacji gruntu, a tym samym powodowie cały czas mieli i mają możliwość pozyskiwania plonu średnio 3,5 tony siana z 1 ha. W ocenie biegłego nie ma potrzeby dokonywania przez powodów wskazywanych przez nich prac i nakładów dla ponownego przystosowania gruntu do produkcji rolnej, poza standardowymi zabiegami agrotechnicznymi dla poprawy wydajności łąki.

Sąd Okręgowy podzielił opinię biegłego M. R., uznając, że jest ona logiczna i jednoznaczna, a co istotne wnioski w niej zawarte nie zostały skutecznie zakwestionowane przez strony procesu.

W konsekwencji Sąd I-instancji stwierdził brak podstaw do uwzględnienia powództwa.

We wniesionej apelacji powodowie zaskarżyli wyrok Sądu Okręgowego w całości domagając się jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu ewentualnie zmianę tego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa.

Skarżący zarzucili:

1. obrazę przepisów prawa materialnego w postaci naruszenia:

- art. 129 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U.2008.25.150 j.t) w zw. art. 144 kc przy zastosowaniu art. 322 tej ustawy poprzez jego niezastosowanie pomimo istnienia bezspornego faktu, potwierdzonego przeprowadzonym dowodem z opinii biegłego sądowego, a mianowicie, że w składzie runi łąkowej przeważają rośliny sitów, turzyc oraz znoszących wysokie uwilgotnienie gleby, co realnie wpłynęło na zubożenie ilości oraz jakości traw i roślin motylkowych na użytkach zielonych działki nr (...), natomiast wskutek wylewania i przenikania ścieków do gruntów tych działek doszło z kolei do ograniczenia w sposobie korzystania z nieruchomości przez powodów, co w konsekwencji zrodziło szkodę po ich stronie.
- art., 225 w zw. z art. 224 § 2 i art. 140 kc poprzez ich niezastosowanie do roszczenia powodów o zasądzenie kwoty 116.252,50 zł z tytułu korzystania przez pozwaną z działki nr (...) w latach 2002-2009 pomimo, że zbiornik przeznaczony na odpady komunalne znajdował się na działce nr (...), a gromadzące się w nim ścieki zamiast jedynie uchodzić do cieków S. i do rzeki K. przenikały do gruntów, należących do powodów oraz wylewały się na obszar działki nr (...), powodując obniżenie jakości gleby i w konsekwencji pogorszenia się użytków zielonych, a przy tym pozwana nie posiadała żadnego tytułu prawnego do takiego wykorzystania działek należących do powodów.

- art. 415 kc poprzez jego niezastosowanie do żądania zapłaty 6000 zł tytułem poniesionej szkody w postaci utraty plonów z działki nr (...) oraz kwoty 2820 zł z tytułu zwrotu kosztów odnowienia 3 hektarów zniszczonych gruntów wskutek szkodliwego działania substancji, przenikających do tego gruntu ze ścieków wylewanych do rowu melioracyjnego, przebiegającego w granicy działek (...).

2. obrazę przepisów postępowania w postaci naruszenia:

- art. 227 kpc i art. 232 kpc poprzez oddalenie wniosku dowodowego strony powodowej jako nieprzydatnego do wykazania istotnych okoliczności pomimo, że brak było w sprawie przesłanek, pozwalających na pominięcie dowodów, o jakich mowa w art. 217 § 2 kpc.
- art. 233 § 1 kpc poprzez przekroczenie granic sędziowskiej oceny dowodów zgromadzonych w sprawie, w szczególności opinii biegłego sądowego oraz postanowienia Prokuratury Rejonowej w (...) o umorzeniu postępowania w sprawie o czyn z art. 186 § 1 kk, oraz nierównowagę w sposób wszechstronny tych dowodów w zestawieniu z pozostałym materiałem procesowym, w szczególności twierdzeniami strony powodowej, protokołem kontroli i zarządzeniem pokontrolnym (...) Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska.

Nadto powodowie wnieśli o dopuszczenie dowodu w postaci ekspertyzy przyrodniczej wykonanej na zlecenie powodów, już po wydaniu wyroku.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powodów zasługiwała na uwzględnienie w części zaskarżającej wyrok Sądu Okręgowego oddalającego powództwo o zasądzenie od pozwanej wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości powodów, chociaż z innych przyczyn niż podane w zarzutach apelacyjnych, których sformułowanie i uzasadnienie wskazuje, że skarżący nie dostrzegają istotnych różnic zachodzących w dochodzonych w niniejszym procesie roszczeniach.

Celem uporządkowania tej kwestii wskazać więc należy, iż po ostatecznym sprecyzowaniu żądania pozwu powodowie domagali się zasądzenia od pozwanej:

- 1) kwoty 116.252,50 zł z tytułu bezumownego korzystania przez pozwaną z nieruchomości powodów stanowiącej działkę nr (...), na której znajdował się rów melioracyjny wykorzystywany przez pozwaną do przepuszczania ścieków z nieczynnej oczyszczalni usytuowanej na działce nr (...) w okresie od 2002 r. do 2009 r.
- 2) kwoty 6000 zł tytułem odszkodowania za utratę plonów z działki nr (...);
- 3) kwoty 2.820 zł tytułem zwrotu wydatków na pokrycie kosztów rekultywacji 3 hektarów łąki znajdującej się na działce nr (...).

Tak określone żądania oraz przytoczona na ich uzasadnienie podstawa faktyczna pozwalają na zakwalifikowanie dochodzonych roszczeń jako: roszczenia o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z rzeczy oraz roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym. Roszczenia te mają zasadniczo odmienny charakter, oparte są na różnych podstawach prawnych i w szczególności wbrew temu, co twierdzą powodowie w uzasadnieniu apelacji, roszczenie o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z rzeczy nie ma charakteru odszkodowawczego, nie jest bowiem uzależnione od powstania po stronie właściciela rzeczy jakiegokolwiek szkody, ani też od tego czy posiadacz rzeczy odniósł z korzystania z tej rzeczy jakąkolwiek wymierną korzyść majątkową. Roszczenie z tytułu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z rzeczy uzależnione jest jedynie od spełnienia przesłanek z art. 224 § 2 kc i 225 kc, wśród których nie występuje przesłanka szkody.

Natomiast zasadniczą przesłanką omawianego roszczenia jest bezumowne posiadanie cudzej rzeczy. Art. 224 i nast. kc regulują więc wyłącznie stosunki bezumowne w sytuacji, gdy rzecz znalazła się w jakikolwiek sposób w posiadaniu niewłaściciela. Nie mają natomiast zastosowania do stosunku umownego pomiędzy właścicielem a inną osobą, na

podstawie którego korzysta ona z rzeczy. W takim przypadku znajdują zastosowanie odpowiednie przepisy umowy, a w razie ich braku przepisy kodeksu cywilnego regulujące instytucję bezpodstawnego wzbogacenia.

W doktrynie prawa i judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się też jednolicie, że przepisy art. 225 i 224 kc w związku z art. 352 § 2 i 230 kc mogą mieć też odpowiednie zastosowanie do rozliczeń pomiędzy właścicielem rzeczy a posiadaczem służebności. Co do zasady może więc właściciel rzeczy żądać wynagrodzenia za korzystanie z jego rzeczy przez posiadacza służebności. (por. wyrok SN z 14.12.2004 r., II CK 255/04, LEX nr 277869 uchwała SN z 17.06.2005 r., III CZP 29/05, OSNC 2006/4/64.

Dokonując oceny roszczenia powodów o zasądzenie wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez pozwaną z ich nieruchomości poprzez przepuszczanie przez rów melioracyjny znajdujący się na tej nieruchomości ścieków komunalnych, Sąd I-instancji wskazał, że „nie zaistniały przesłanki pozwalające na przyjęcie, że pozwana była bezumownym posiadaczem w złej wierze części działki gruntu (rowu melioracyjnego) należącej do powodów”. Ta konstatacja Sądu nie znajduje jednak oparcia w poczynionych w niniejszej sprawie ustaleniach faktycznych, które koncentrują się na okolicznościach związanych z korzystaniem przez pozwaną ze zbiornika na nieczystości płynne zlokalizowanego na działce nr (...) (stanowiącej własność powodów od 2006 r.), oraz z

konserwacją rowu melioracyjnego usytuowanego na działce nr (...). Brak jest natomiast jednoznacznych ustaleń co do tego, czy przedmiotowy rów melioracyjny był wykorzystywany przez pozwaną Gminę do przepuszczania ścieków komunalnych ze zbiornika znajdującego się na działce nr (...) w okresie objętym żądaniem pozwu. Okoliczność ta pośrednio zdaje się wynikać z ustaleń Sądu Okręgowego odnoszących się zwolnień powodów z opłat podatkowych, skoro zwolnienia te były udzielane między innymi z „tytułu częściowej rekompensaty niedogodności wynikających z sąsiedztwa oczyszczalni oraz przepływu nieczystości przez rów melioracyjny sąsiadujący z ich terenami rolnymi”. Fakt, że „zdarzało się”, iż ścieki ze zbiornika wpływały do przedmiotowego rowu melioracyjnego potwierdził pełnomocnik pozwanej w toku rozprawy apelacyjnej (k: 370). O tych okolicznościach zeznawali też świadkowie będący pracownikami pozwanej Gminy. Oznacza to, że do rowu melioracyjnego położonego na nieruchomości powodów (działce nr (...)) wpływały ścieki komunalne ze zbiornika bezodpływowego na nieczystości płynne, którego obowiązek utrzymania w należyтым stanie spoczywał na pozwanej. Skoro tak, to uzasadnione jest twierdzenie, że pozwana korzystała z nieruchomości powodów (rowu melioracyjnego) w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej. W myśl bowiem art. 352 § 2 kc do posiadania służebności stosuje się odpowiednio przepisy o posiadaniu rzeczy.

Powyższe ustalenie nie jest jednak wystarczające dla oceny zasadności omawianego roszczenia. Niezbędne jest bowiem poczynienie dalszych ustaleń co do tego kiedy i w jakich okolicznościach rozpoczęło się korzystanie przez pozwaną z przedmiotowego rowu melioracyjnego, w szczególności czy nastąpiło to na podstawie umowy z powodami jako właścicielami nieruchomości, na której rów ten jest usytuowany, względnie ich poprzednikami prawnymi. Jeżeli bowiem taka umowa została zawarta, to jej postanowienia winny rozstrzygać o istnieniu obowiązku Gminy uiszczenia wynagrodzenia za korzystanie z tego rowu i zakresie tego obowiązku, a w przypadku braku takich postanowień umownych, zastosowanie znajdują przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405 i nast. kc), a nie przepisy regulujące roszczenia uzupełniające właściciela rzeczy tj. przepisy art. 224 i 225 kc. Te ostatnie unormowania będą wchodzić w grę dopiero w sytuacji, gdy się okazało, że korzystanie przez pozwaną z rowu melioracyjnego powodów odbywało się bezumownie, tj. bez jakichkolwiek porozumień w tym zakresie pomiędzy właścicielami nieruchomości a posiadaczem rowu melioracyjnego w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej. Wówczas niezbędna stanie się ocena przesłanek wynikających ze wskazanych przepisów, w tym dobra lub zła wiara posiadacza służebności gruntowej oraz (przy przyjęciu złej wiary) – wysokość należnego powodom wynagrodzenia za korzystanie z ich nieruchomości przez pozwaną w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej.

Co do tej ostatniej kwestii, Sąd Okręgowy zważył, iż twierdzenia powodów dotyczące sposobu ustalenia wysokości wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy stanowiącego równowartość wzbogacenia się Gminy kosztem powodów z tytułu odprowadzenia ścieków, są pozbawione podstaw prawnych, by nie powiedzieć, że „wręcz niedorzeczne”. Uszło jednak uwadze tego Sądu, że na rozprawie w dniu 18 listopada 2011 r, pełnomocnik powodów wyjaśnił, że „gdyby

działania pozwanego opierały się na prawie, tj. wiązałyby go z powodami umowa, to w okresie, w którym to miało miejsce uzyskaliby oni wynagrodzenie w wysokości dochodzonej pozwem tj. 116.252,50 zł” (d: protokół rozprawy k: 136 v). Takie oznaczenie wysokości dochodzonego roszczenia odpowiada utrwalonemu w orzecznictwie pogładowi, że wysokość należnego właścicielowi wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z rzeczy powinno się ustalać według stawek cen rynkowych (por. wyrok SN z 11.05.2005 r, III CK 556/04, LEX nr 221731). Zważywszy jednak że posiadanie służebności nie pozbawia w zupełności faktycznego władztwa właściciela nad nieruchomością, uzasadnione jest zastosowanie odpowiednich cen rynkowych za korzystanie z nieruchomości w zakresie skonkretyzowanej służebności, których wysokość powinna uwzględniać stopień ingerencji w treść prawa własności (por. wyrok SN z 3.02.2010 r., II CSK 444/09, LEX nr 578038).

Odrębnym natomiast zagadnieniem jest kwestia udowodnienia wysokości omawianego wynagrodzenia, wskazywanego przez powodów na kwotę 116.252,50 zł. Ciężar dowodu w tym zakresie – stosownie do treści art. 6 kc – obciążał stronę powodową, która wprawdzie wносиła o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego celem wykazania wysokości dochodzonych roszczeń, ale teza odnosząca się do tego dowodu nie obejmowała wysokości odpowiednich cen rynkowych za korzystanie z nieruchomości w zakresie służebności gruntowej. Wynikało to ze wskazanych na wstępie niniejszych rozważań nieprawidłowości w dokonanej przez powoda kwalifikacji dochodzonych roszczeń, a także nieuwzględnienia przez Sąd modyfikacji podstawy faktycznej roszczenia o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z rzeczy dokonanej na rozprawie w dniu 18 listopada 2011 r. – o czym była już mowa powyżej.

Podsumowując tę część rozważań stwierdzić należy, iż Sąd I-instancji rozstrzygając o roszczeniu powodów z tytułu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z ich nieruchomości przez pozwaną nie rozpoznał istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 kpc. Sąd ten nie poczynił bowiem ustaleń w zakresie niezbędnym do oceny roszczenia powodów w świetle przepisów prawa materialnego, a w konsekwencji nie rozstrzygnął o tym, co było przedmiotem sprawy w omawianym zakresie i nie zbadał materialnoprawnej podstawy żądania. Słusznie bowiem podnoszą skarżący, że nie mieli obowiązku wskazywania podstawy prawnej dochodzonych roszczeń, gdyż ich prawidłowa kwalifikacja prawna należy do Sądu. Konsekwencją powyższego stanowiska jest konieczność uchylecia wyroku w części oddalającej powództwo o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości powodów i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy (art. 386 § 4 kpc)

Przy ponownym, rozpoznaniu sprawy rzeczą Sądu I-instancji będzie poczynienie ustaleń we wskazanych wyżej kierunkach i ich ocena na podstawie odpowiednich przepisów prawa materialnego.

Nieuzasadniona natomiast okazała się apelacja powodów kwestionująca rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego w zakresie dochodzonych roszczeń odszkodowawczych.

W szczególności nie zasługują na uwzględnienie zarzuty odnoszące się do naruszenia art. 233 § 1 kpc poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów. Powodowie kwestionują wiarygodność opinii biegłego sądowego z zakresu rolnictwa, podnosząc, iż jest ona sprzeczna z innymi dowodami, w tym z protokołem kontroli i zarządzeniem pokontrolnym Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska. Z tak postawionym zarzutem nie można się zgodzić. Ze wskazanych przez skarżących dokumentów tj. protokołu kontroli i zarządzenia pokontrolnego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska wynika zły stan zbiornika bezodpływowego na nieczystości płynne (określanego w tych dokumentach mianem „rowu cyrkulacyjnego”) w dniu przeprowadzonej kontroli tj. 19.05.2009 r. i 28.05.2009 r. Dokumenty te potwierdzają także to, że w w/w datach w rowie melioracyjnym usytuowanym na nieruchomości powodów znajdowały się ścieki przedostające się ze zdewastowanego zbiornika bezodpływowego. (k: 25-28). Przywołane dowody wskazują zatem, że do spornego rowu melioracyjnego przedostawały się ścieki. Jednak sama ta okoliczność nie jest wystarczająca dla przypisania pozwanej odpowiedzialności odszkodowawczej na podstawie art. 415 kc, bowiem poza przesłanką dopuszczenia się przez pozwaną czynu noszącego znamiona deliktu (tj. obiektywnie bezprawnego i subiektywnie zawinionego) niezbędne jest wykazanie dalszych przesłanek tej odpowiedzialności, a więc powstania szkody oraz związku przyczynowego pomiędzy działaniem (zaniechaniem) sprawcy a szkodą.

Opinia biegłego z zakresu rolnictwa wykazała, że powodowie nie ponieśli szkody wskutek przepływu ścieków przez rów melioracyjny. Opinia dowodziła więc innej okoliczności niż te, które wynikały z protokołu kontroli (...).

Ocena opinii biegłego dokonana przez Sąd Okręgowy jest prawidłowa i nie narusza granic zakreślonych treścią art. 233 § 1 kpc. Biegły stanowczo stwierdził i przekonująco umotywowował swe stanowisko, że wpływ ścieków do rowu melioracyjnego nie miał ujemnego wpływu na strukturę gleby i roślinności.

Nie powodował więc wyłączenia z produkcji rolnej terenu działki powodów i nie doszło do degradacji gruntu. Powodowie mieli i nadal mają możliwość pozyskiwania plonu średnio 3,5 tony z 1 ha. Nie istnieje też potrzeba prowadzenia jakichkolwiek prac rekultywacyjnych.

Przytoczonych wniosków opinii biegłego powodowie nie podważyli skutecznie w toku postępowania przed Sądem I-instancji. Dopiero w apelacji wnieśli o dopuszczenie dowodu z prywatnej ekspertyzy przyrodniczej sporządzonej na zlecenie powodów. Sąd Apelacyjny oddalił ten wniosek dowodowy uznając go za spóźniony w rozumieniu art. 381 kpc. Nie istniały bowiem żadne przeszkody, aby dowód ten powodowie powołali w postępowaniu przed Sądem I-instancji. Niezależnie od tego, dowód z prywatnej ekspertyzy nie może skutecznie zastąpić dowodu z opinii biegłego. Może co najwyżej potwierdzić stanowisko strony kwestionującej opinię biegłego, co jednak wymaga dodatkowych czynności w postępowaniu dowodowym, w szczególności ustosunkowania się biegłego do ekspertyzy prywatnej, co nie mogło nastąpić wobec nie powołania omawianego dowodu w postępowaniu pierwszoinstancyjnym.

Skoro zatem powodowie nie ponieśli szkody w postaci utraty plonów (utraconych korzyści w rozumieniu art. 361 § 2 kc) oraz nie muszą ponosić kosztów rekultywacji gruntu (rzeczywista szkoda – art. 361 § 2 kc), to brak jest podstaw do przypisania pozwanej odpowiedzialności odszkodowawczej na podstawie art. 415 kc.

Wbrew zarzutowi zawartemu w apelacji podstawy prawnej roszczeń odszkodowawczych powodów nie mógł stanowić art. 129 ust. 2 ustawy z dnia 27.04.2001 – prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 25,poz. 150).

Wskazany przepis znajduje bowiem zastosowanie w sytuacji, gdy na określonym terenie nastąpi ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości na skutek wprowadzenia form ochrony przyrody (takim jak parki narodowe, rezerваты przyrody itp.) na podstawie rozporządzenia lub aktu prawa miejscowego. Z taką sytuacją nie mamy do czynienia w niniejszej sprawie.

Mając te względy na uwadze, Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 kpc oddalił apelację powodów w części zaskarżającej wyrok Sądu Okręgowego oddalającego roszczenia odszkodowawcze.

Częściowe uchylenie zaskarżonego wyroku spowodowało też konieczność uchylenia orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu. W myśl bowiem art. 108 § 2 kpc sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji, pozostawia temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej. Zasadna unifikacji i koncentracji kosztów procesu nakazuje, aby o wszystkich kosztach procesu orzekł Sąd I-instancji w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie – stosownie do treści art. 108 § 1 kpc.